

A kolozsvári ref. leánygimnázium és paplak alapozásakor előkerült neolitikori és XVI—XVII. századbeli leletek.

A Király- és a Sámi utcák alkotta délkeleti szögben a múlt év tavaszán megkezdett épületalapozáskor neolitikori ősemberek, valamint XVI. és XVII. századbeli fazekasmes-terek kezemunkáinak maradványait találtam meg. Bárha e helyen elterült kertben már gyermekkorom óta gyűjtögettem össze úgy az őskornak, mint a múlt századoknak a tavasz-önténi kerti ásásokkor előkerülő emlékeit, határozott képet csak most nyerhettem arról, hogy e tárgyak az eredeti telepek időnkénti felszínes megbolygatásából és nem a máshonnan idehordott földtöltelékkel kerültek ide.

A leánygimnázium falait az átlagosan négy méter mélyen fekvő kavicsrétegre alapozták. Ez a kavicsréteg az egykor itt folyó Szamos medrére vall, amelyet az idővel szűkebb mederre szoruló folyó (e hely még mindig árterülete lévén) lassanként iszappal takart le. E megüledett iszaprétegen csakhamar megjelent az újabb kőkor embere lentebb költözve a közeli hegyvonulatokról (mint a Gyalu feletti hegyek, bácsi tető, Kányafő-, Hója-, Bornyómál, Tekintő, valamint a szászfenesi dombok, Házsongárdtető, Békás feletti Felek-hegy, stb., ahol mindenütt megtaláljuk lakozásának rokonnyomait.) — Az itt feltárt felső-kavicsrétegben mindössze csak egy szarvasmarha-féle állat fogát találtam. A kavicsokat mintegy 30—40 cm. vastagságú leletmentes iszapföld takarta be, amely felett elterülő körülbelül egy méter vastag iszapréteg tartalmazta a neolitikori tárgyakat s őrizte meg a telep bolygatatlan voltát.

E feltárt kulturarétegen belül határozottan elválasztható korszakokat — sajnos — csak nagyon bizonytalanul tudtam megkülönböztetni, minthogy e helyen rendszeres ásatás vagy gondosabb ellenőrzés, pontos megfigyelés nem volt lehetséges. De a neolitikori ember itteni évezredeken át tartott lakozásának a mai földfelszínhez közelebb és távolabb eső emlékei közt úgy anyag, mint technika, sőt — mondjuk — művészet szempontjából sem találhattam igen nagy eltérése-

ket. Kétségtelen azonban, hogy e réteg közepetája volt a gazdagabb és fejlettebb kulturájú.

Mindenek előtt meg kell állapítsuk, hogy a feltárt terület majdnem kizárólagosan csak konyhahulladékokat, az ősember számára már használhatatlanná vált s ennél fogva eldobott tárgyakat tartalmazott. A réteg legaljáról ugyan még kerültek elő valószínűleg tűzhelyek alapjául szolgáló lapos és égés nyomát viselő nagyobbacska kőlapok, kerültek elő kicsi és egészen nagy szuvatrógök (a kunyhó agyagtapszardarabjai), de az összes többi tárgy mind az egykorú romlás nyomait viseli magán.

Az iszapréteg alsó negyedéből nagy és általában véve durvábban iszapolt vörös és fekete anyagu, vastag, simafenekü, széles-karélyban hasasodó, kevésbé simított falu, díszítetlen agyagedények darabjai s egy-egy vaddisznó és marhafog, konc és néhány kovaszilánk került elő. Ezekből mintha némi elkülönülést mutatnának a felsőbb fekvésű lelettárgyak, amelyek közt hasonlóképen megtaláltam ugyan ezeket a kezdetlegesebb kivitelű edénytípusokat is, de ezek mellett tulymó számban fordultak elő a fejlettebb tehnikájú, finoman iszapolt, simított és bevont falu, sőt mélyített díszítésű és festett ornamentikájú edények különböző formátumai. E rétegből került elő csorbán három kis, vastag és egy keskeny, lapos kővesső, néhány obszidián pengetőredék, kovakő-kaparó és vakaró, egy megcsontult furócska és néhány pergedarab alkalmazkodási retusokkal, valamint igen nagy számban kovakőszilánkok, mint gyártási hulladékok.

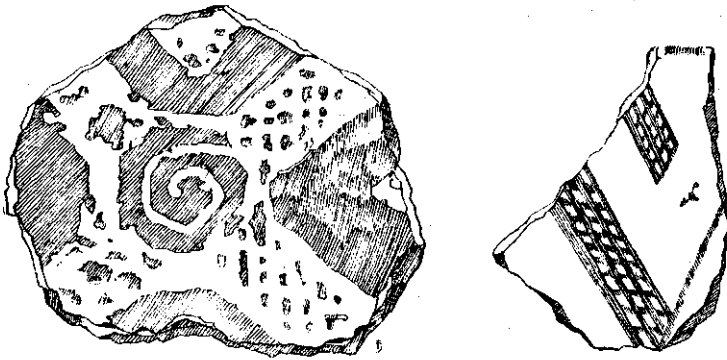
Az eszközök közül mint értékesebb tárgyat megemlítek egy kevésbé puhább anyagu, likacsos, fehér kavicsot, amelyet kétségtelenül agyagedények falának simítására használtak. Természetes alakulását a használat idomította. Alakja: hosszúkás hajócska formájú felkunkorodó bütykös orral, amelynek baloldala a sok használattól kopást mutat. A simítócska teteje teknő-formájú, amelybe a hüvelykujj kényelmesen illeszkedik bele. Az alja a mutatóujj második izületének nyugvópontot ad. Került elő kettéhasított sípcsontból csiszolással alakított 8 cm. hosszú keskeny simítóeszköz, amelynek ívelt hegye élben végződik. Egy lyukas-tónak használt szarvasagancs hegye. Egy fogas-féle halnak fél alsóállkapcája (esetleg szigony-rendeltetéssel). Mint ismeretlen rendeltetésű tárgy: egy domború csontdarab, melyet formálója párhuzamos sorokban haladó pontokkal díszített. Egy valószínűleg bölény lábszárcsont-darab, amelyen rombusz-alakú díszítés kezdő faragásait tette meg a díszíteni akaró neolitikus ember. Az előkerült állati csontmaradványok egy része eszközanyagul szolgált, miként a szarvas- és őzagancsok, másrésze, mint a tulok- és bölényszarvak, ló,

kecske, s marhacsontok csak a husáért, bőréért elejtett állatok maradványai.

Az agyagedények formája, technikája nagy változatosságot mutat, de teljesen együttthalad azzal a tipuskörrel, amelyet nálunk a dr. Thorma Zsófia által feltárt nagyszerű tordosi lelet képvisel. Kiképzési forma és technika tekintetében ezektől eltérő válfajt egyet sem találtam. Alakjuk általában véve vaskos és nehézkes még ott is, ahol a fejlettebb edénytípus, vagy a kisebb méretek megkivánnák a könnyedebbséget (miként a magas talpú edényeknél, avagy az apróbb bögréknél és talpas tálacskáknál). Az edénytöredékek legnagyobb része durvábban iszapolt, vörös és fekete színű. Vannak azonban jobban és finomabban megmunkált darabok is, amelyeknek anyaga halványpiros, sárga és fekete színű. Ezek kompaktabb összetételűek, jól égetettek. Törésük általában véve kagylós-formát mutat. Vannak közöttük kívül-belül bevont és jól lesimított darabok (e csoporthoz tartoznak a festett edények is). — Az edények formája az ívelések összetétele, bárha peremük csak enyhe kihajlást mutat. Megtaláljuk azonban a letompított élű síkok alkotta edényalakzatot is. — Alapjuk kör, vagy annak korcs kiképzése, illetve a szögeinél lekerekített téglalap. Van egy gömbívelésű fenekű ívócsésze. Vannak síma, kevésbé bemélyülő fenekű, továbbá magas talpú, talpcsöves edények. A füleket két főtípus: bütyök és szalag-fülek, illetve ezek változatai képviselik. — Az edények fajait nagy és kis fazakak, csuprok, tálak, talpas edények csonkjai, szűrőedénydarab, egy csónak formájú edényke orra, egy kanál öblös része, egy lapított gömb-formájú ívóedény lyukas csücskés töredéke, stb. képviselik. Diszítésük egyetlen bemélyülő, szabályos, nagy pontsört kivéve mind mélyen meghúzott vonalakhból és vonalkákból készített. Leggyakoribb mintázat az egymásnak hegygel fordított két nagy hegyesszög, amelynek két párhuzamos vonallal készített széles száraiban ugyancsak párhuzamosan húzott 2—4 sor vonalka sorakozik. Két edényfeneken 3—3 határozottan meghúzott párhuzamos vonalka látható, egy harmadikon pedig a 3 vonalkát másik 3 keresztezi merőlegesen. E jegyek a tordosi edényeken lehettek fel nagy változatosságban, amelyek dr. Roska Márton professzor szerint tulajdonjegyek voltak. Végül, mint az itt talált őskori tárgyak legfontosabb darabjait, említem a festett edényeket. Ezeknek legegyszerűbb formája az a vonalkás-diszítésű darab, amelyen a diszítésnek párhuzamos vonalai közti mezejét minden alapozás nélkül feketére festették be.

A többi — sajnos — kevés számmal fennmaradt festett edény hazánk más helyein lelt hasonló edényektől elkülönülést mutat, azoknak határozott válfaját képezi nem a festés rajzával, amely a jelen esetben igen egyszerű, de az alapozás

jó technikájával. A festéseket nagyon kevés kivétellel az edény belső falára és belső fenekére alkalmazták fehér, barna, vagy fekete földfestékekkel. A külső festések kidolgozott vörös alapon feketével mázolt egyszerű szegélyből és a fül két oldalán húzott hosszanti egyenesvonalakból állanak. A belső festésnek egyik példáját, mutatja a mellékelt edényfenék-rajz, amelynél kidolgozott, simított vörös alapon fehérrel festett négyzet sarkaiból egy-egy széles szalag ered, ezen jobb- és balharánt párhuzamos vonalak metszik egymást; a szalagok közébe egy-egy hegyes-szögben végződő képlet nyúlik a szalag díszítéséhez hasonló mintázattal. A fenék négyzetében szabálytalan ívvel kunkorodó spirálist festettek. (Ez a típus két példánnyal van képviselve.)



A másik fajta festést fehér alapon barnaszínű földfestékekkel felrakott mintázat képviseli. Itt az alapot vastagon felkent s fényesre kisimított fehér anyag, valószínűleg valami kréta-féle szolgáltatja, amely a festést épen és frissen őrizte meg. Egy mély tál falának darabján felfelé nyíló széles vonalak alkotta hegyes szög szárai közt párhuzamosan lefelé haladó vonalkákat festettek. A tál pereme feketével festett, amely alatt kívül köröskörül széles fehér csík vonul. Egy másik edényfal töredékének a rajzát a 2. sz. kép mutatja. Az előbbivel azonos alapozáson és színnel festett egyenes vonalak-alkotta hegyesszög-képlet fordul elő egy és négy vonallal képzett száakkal, amely utóbbit merőlegesen álló vonalkák metszik. Az edény pereme fekete vonallal szegett. Egy harmadik darabon széles körívvel képzett, de most már meghatározhatatlan mintájú festés maradványai látszanak fehér alapon fekete színnel megrajzolva. Nehány kopott és jelentéktelenebb csonk egészíti ki a festett edényeknek ez utóbbi sorát.

Ha összehasonlítjuk e festett edényeket más leletekből előkerült példákkal, — némi rokonságot a biharmegyei révi

barlangokból előkerült edénytöredékeknél találunk, bárha az atyafiság csak a fenti vörös alapozású edények festésével állapítható meg határozottan. De rokonságot mutatnak a fehér alapozású festékek a László Ferenc által kiásott erödsi telep egy edénytálpának festésével, amelynek festés-technikája — a rajz összetettebb voltától s a színek különbözőségétől eltekintve — nagyjában egyezik a Király-utcában lelt darabokéval.

Mindezek alapján tehát e festések abba a típus-, terület- és időkörbe kapcsolódnak bele, amelyet legnagyobb számmal, legszebb és legfejlettebb festéstechnikával a háromszékmezei erödsi praemykenaei jellegű telep képvisel. E kultúrát, amelynek középpontja Erdély és közeli környéke volt, közvetlenül a fémek ismeretét megelőző, vagy éppen beálló, vagyis a Kr. e. 5—3. évezredekre tehetjük.

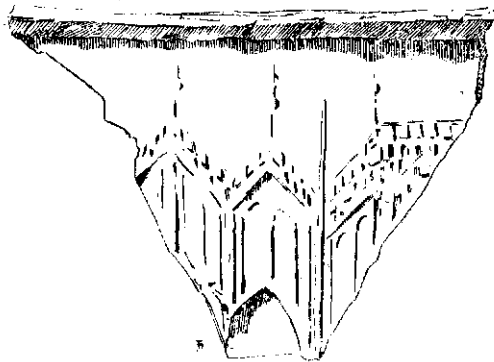
A Farkas- és a Sámi-utcák északnyugati sarkán épülő papilak helyén feltárt területen szintén kerültek elő újabb kőkori leletek. Ez a hely az előbb leírttól harmicöt méternyire fekvén avval egy telepet alkotott.

Végtelenül kevés az, amit innen megmenthettem: egy özaganacs-lyukasztó erős kopási nyomokkal, egy szárcsontból képzett négyszögátmetszetű, véső-élű eszköz, kovaszilánkok, néhány durvábban kiképzett edényalj és fül minden jellegzetesebb sajátosság nélkül. Azonban az építkezés délkeleti sarkában közel három és fél méter mélységben, teljesen bolygatatlan iszaprétegben két, egymástól egy méternyi távolságban kelet-nyugati irányban párhuzamos-vízszintesen fekvő 20 cm. átmérőjű, lehántott kérgű, de kidolgozatlan gerendát láttam, amelyek közül az egyik teljesen ép volt s annyira konzervált, hogy a munkások csak nehezen tudták átvágni. (Több gerenda nem került elő, mivel a munkálatok széltében tovább nem terjedtek.) A gerendáktól felfelé merőlegesen álló karók alakját és korhadékát őrizte meg az iszap. Ugyaninnen egy pár szuvartrög is került elő. Kétségtelen tehát, hogy kunyhó maradványait képezték e tárgyak.

A többi lelettel idő tekintetében nagy kort: évezredekkel kell átugorjunk egészen az újkorig. Még csak a római korból való tárgy sem került elő; ennek magyarázatául le kell szögezzük, hogy a Farkas-utca nyugati végétől a Petőfi-utcán át a tisztviselőtelepig egy vonalban a Kr. u. II—III. évszázadokban a sírok útja vezetett, amelynek környékére lakóházakat nem építettek.

A leánygimnázium északkeleti szögletében széles alapon nyugvó kőház fundamentumát bontották ki a csákányok. Ennek alapkövei alól egy, ma már a munkások által felébe

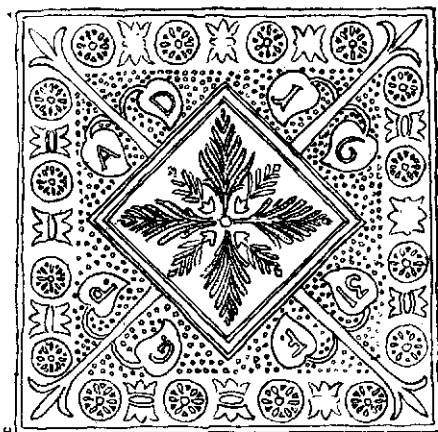
megcsonkított, négyzetalaku, zöldmázos kályhacsempe került elő. E csempe mélyített lapja eléggé kezdetleges tudással készített, sima talajon (heraldikailag) jobbra lépő lovat és lovaszt ábrázol. A lónak úgy a nyakan, mint a farán lószerszámok nyomai látszanak széles kör-függelékű sallangokkal. A ló hátán széles fanyeregben férfi ül, combját kurta köpenyeg libernyege takarja; széles kengyelben nyugvó lábán hegyes orrú, kurta szárú csizmát visel, amelyre hosszúszerű, nagy hatágú-tarajú tornasarkantyú van erősítve. E darab korát a XVI. századra kell helyeznem a csizma s a köpenyeg libernyegének formái alapján annak dacára, hogy a sarkantyú alakja a XV. sz. korára utalna. A XVI. században már meg rövidül a sarkantyútaréj szára. Erre is találtam két példát a papilak építkezésénél. Ez a két, magasan való felerősítésre szolgáló nem-pár vassarkantyú egészen rövid taréjnyelű. Egyiknek megmaradt taréja nagy hatágú-csillag formát mutat. Korukat közelebbről meghatározza a velük egy földszínvonalról előkerült Miksa magyar királynak 1566-ban Körmöcbányán vert ezüst denáriusa. Időrendben egy kályhacsempe-csonkot említek meg, amely nálunk ritkább példája az épület-mintázatoknak, minthogy e nemben a török előképek után formált XVII. századbeli mecsetrajzok a gyakoribbak. Az itt képen is közölt hármasszerű épületcsoport bár szüntén templomot jelképez, de gótikus stílusú kezelésben hegyes tetőzettel, esúcsíves kapuval ábrázolva. Az egymás mellett párosával készített hosszú ablakok azonban már inkább félköríves záródásuak, ami már a stílusérzék romlását jelenti. Ezért merem ezt a darabot a XVI. század második felére helyezni.



A leányiskola telkén, az előbb már említett épületfundamentum mögött, három nagy gödröt találtam, amely félig-meddig kiegészítve, illetve a kemencék melegétől kiszáradt agyaggal volt tele. E közül az agyag közül nagy mennyiségben mintegy 30-féle különböző mintázatu kályhacsempe ke-

rült elő nagy részben törött, de darabjaiból összeállítható állapotban. Az agyaggödörök jelentése, a csempék nagy és változatos száma, valamint az egyforma daraboknak kék, vörös mázú, sőt mázatlan állapotban való előfordulása arra vall, hogy e helyen egykor fazakasmester lakott. Ezt megerősíti Kelemen Lajos tanár úr szíves információja is, amisperint a várfalon belüli Király-utca, amelynek délfelöli során feküdt ez az előkerült lakóház is, a fazakasok utcája volt.

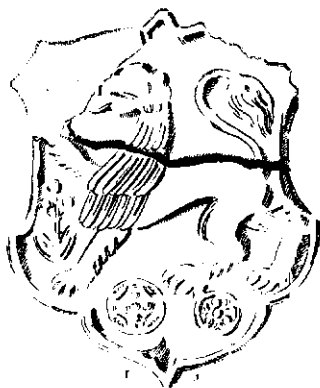
Az itt talált kályhacsempék korának meghatározását nagyon megkönnyíti az egyik agyaggödör felszínéről előkerült, alább képen is közölt mázatlan csempetábla felirata: **A—D—1—6—31—F.—G.—P.** vagyis *Anno Domini 1631 fazakas G. P.* Tehát ez a még eddig ismeretlen nevű fazakasmester az Úr 1631. esztendejében készítette azt a kályhát, amelynek egyes darabjait, t. i. azokat, amelyek a sablon formáit nem adták eléggé élesen vissza, vagy más hiba miatt bedobálta a ház melletti agyaggödörbe.



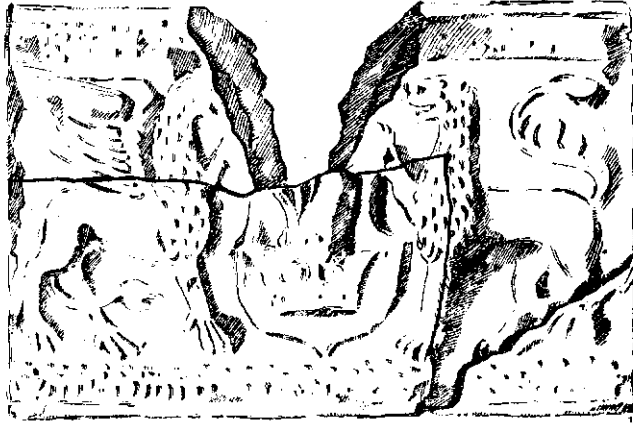
E csempe mintája általában magyaros motivumokból képzett. Négy sarkában pontozott alapon egy-egy pálmetszés végződésű életfa törzsén a feliratot magán viselő két, lekonyuló szárú, szívformájú levéllel. A csempe négyzetű lapját fent váltakozó elhelyezésű rozetta- és levélmotivumok futják körül, amelynek analógiáját már a magyar honfoglaláskori leletek s ma a néprajzi tárgyaink díszítésében találjuk meg, — ezek tehát e csempe-készítő mester magyar-voltára vallanak. — Csak a csempe közép-tagozata ad némi díszharmóniát az egész képnek, amely emeletes keret közepén magyaros mintázatnál szokatlan cipruságakat helyez egy három-cakkos szíromlevelű virágkehely négy szíromlevelébe és azoknak közébe.

Kétségtelen, hogy a gödrökből előkerült csempék közül az előbbi leírt darab egyike a legfiatalabbaknak már csak fekvési helyzeténél fogva is. Vele azonban közel-egykorú egy címeres, zöldmázás csempe, amely kályhaperem egyik sarkát képezte. Lapja közepén hosszában megtörik s két síkot alkotva egymásra derékszögben áll. Képe: füves térségen felemelt egyik mellsőlábával heráldikailag jobbfelől egy teste alá kunkorodó farku griff, balról egy háta fölé kunkorodó farku oroszlán áll mint címertartó. A csempe törési élére egy külön kiképzett, többszörösen tagolt renaissance-címerpajzs van agyaggal erősítve, amelyen két, magyaros rozetta felett jobbrahaladó (a címertartóhoz hasonló) természetes oroszlán jobblábát felemeli; ballába előtt kétlevelű, háromnyílású természetes virág van.

A pajzs népies kidolgozási módokra meglehetősen ellentétben áll a címertartók alkalmazásával, amelynek használata kevésbé gyakori erdélyi heráldikánkban. Az itt kiképzett állatalakok előképe föltétlenül külföldi mintáról került a formázó fazakasmesterhez, amit leginkább bizonyít a címer és annak tartójául alkalmazott oroszlán kidolgozásának stílári különbsége.

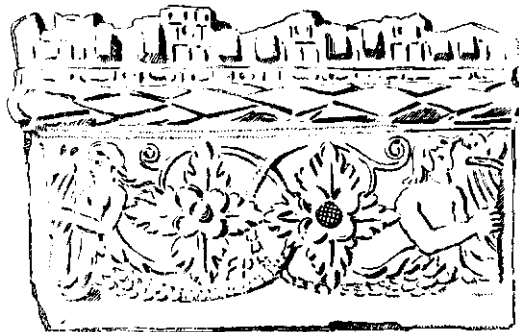


Egy másik hasonló sarok-csempe címerpajzsa az előbbinél már sokkal tudakosabb kidolgozású. A többszörösen tagolt címerpajzs a hornyolatainál egészen torz-alakzattá karcsúsodik, a perem tagozatai barokosra emlékeztető formát felvéve kartus-módjára göndörödnek össze. Az oroszlánt azonban sokkal természetesebb kiképzésben mintázták: ágaskodó testalkata arányos, sörénye hullámosan omlik alá a különben meglehetősen kiesi fejről. A virágok e pajzsról hiányoznak. Kinek címerét mintázzák a csempék, teljesen lehetetlen eldönteni, minthogy az oroszlán oly igen gyakran fordul elő a hadi érdemekkel szerzett címerekben. Különös, hogy az oroszán az itt mintázott pajzsokon felemelt lábával semmit sem tart; valószínű azonban, hogy a helyszűke nem engedte a kard, vagy valamely más harciesszköz kiképzését. Egy másik gödörből került elő egy hasonlólag címeres csempe-csonk amelynek itt közölt képét az előbbi címeres darabokról egészítette ki a rajzoló művész. E csempén az előbbivel teljesen azonos címertartók egyszerű renaissance-címerpajzsot emelnek. A pajzson nemesi pártából kinövő szarvasnak szügye, nyaka és két mellsőlába látszik (feje letörött).



E címer azonos a közös törzsből eredt Gyerőffi — Mikola — Kabos — Kemény-családok címerével. — Tudjuk azt, hogy a városi polgárság megnevesítéséig Kolozsvárt nemesjogu egyének nem települhettek le, — e címeres kályha tehát csak valamelyik vidéki kuria számára készülhetett. A birtoklások ismeretéből pedig azt is megállapíthatjuk, hogy Szamosfalva volt az a Kolozsvárhoz legközelebb fekvő község, ahol a jelen címerrel bíró, ma már azonban kihalt Gyerőffieknek, Mikoláknak birtokuk, sőt főfészkük volt.

Az első gödörből került elő egy kályha mázatlan oromrészlete, amelynek keletkezési idejét, ha a külső körülmények nem mondanának ellent, az előbbieknél sokkal korábbi korba kellene helyezzük. A leletkörülmények mellett azonban a kor azonosságára vall a mester nevének a csempére alkalmazott szigilája is: **F. P.**, amely azonos az 1631-gyel dátumozott darab **F. G. P.** betűivel (csak hogy a vezetéknevet magában foglaló **G.** betű — a kor általános szokása szerint — itt kimaradt)



E csempének képe: két, egymást átívelő kacsos inda körivelésében jobbról és balról, egy-egy keresztalakban elhelyezett, erősen tagolt négy levél közepében négyszírmű rozetta. Az indák alsó kikanyarulása pikkelyessé változván át, belőlük kifelé jobbra egy nimfa, balra egy szatir nő ki kezükben hárfával. E képzet felett balra haladó 3—3 olajfalevélből képzett sor erősen kidomborodik; e felett egy sor egymásnak tokjával fordult 2—2 cseremakk; ezt lőréses vároromfal tetőzi be. E csempe a legtisztább renaissance-stilusban készült. Mintázatával s a kidolgozás finomságával bátran beleillene e stilus virágkorába. Valószínűnek is tartom, hogy e csempe sablonjának mintázásakor a mester előtt előkép volt, amelyet vagy maga látott esetleges vándorlása közben, vagy rajz alakjában került hozzája valahonnan a renaissance hazájából. E csempe levél- és rozetta-elhelyezésével és stilusával sok hasonlóságot mutat az 1631-es évszámmal ellátott darab középső levél- és virág-motivuma.

A többi — sajnos — itt már fel nem sorolható csempedarabokon, amelyeknek korát szintén mind a XVII. század első felére tehetjük, tulnyomó a virágmotivum alkalmazása úgy természetes, mint stilizált formában a legnagyobb változottságban. De vannak mértani idomok is, mint téglalap, rombusz, kör.

Az eddig ismertetett csempéket részben nyugati, részben magyaros stilusban dolgozta ki a mestere. Került elő azonban a harmadik gödörből egy kályha oromdiszével szolgáló csempe (két, szárnyas, farkos szirén egy nagybajuszú fejet koronáz meg), amelynek kivitele első látszatra ugyan barokkos felépítést sejtet, ámde a megkoronázott fő és annak felcifrázott emeltes cakkos-koronája s a szirének keleti, mégpedig némileg indiai hatásra emlékeztető perzsa előképet juttat eszünkbe. Merem is állítani, hogy ebben a formában, amely valószínűleg a XVII. század közepe körül készült, a törökök által közvetített középázsiai izlés nyilvánul meg. Csudálatos jelenség ez, mert a török elhozta ugyan hozzánk az ótörök, a kisázsiai, a perzsa, az arab iparművészet ornamentális stilusváltozatait, de a távolabbi kelet figurális ábrázolásai csak a legkritkább esetben találtak benne közvetítőre annál is inkább, minthogy a korán tiltja a képmás-ábrázolást.

Mielőtt befejezném az agyagművesség itt talált emlékeinek ismertetését, meg kell még röviden említsek néhány cserépedényt is, amelynek készítője minden bizonnyal maga az itt lakott kályhamesterséget folytatott fazakas volt. Bárha ezeknek az edényeknek a kidolgozása sokkal finomabb az előbbi kályhacsempéknél, de ezt maga a használati cél, az agyag feldolgozási módja s az eszközök különbsége hozta magával. Föltétlenül egy kézre vall azonban a leletkörülmények mellett még a díszítőmotívumoknak rokon-volta is.

Annak a nagy gödörnek a fenekéről, amelyből az évszám-mal datált csempe is előkerült, négy összetörött ívókantát szedtem ki. Az egyik kanta egyszerű, zöldmázas, a másik három finom agyagból, jól kidolgozott vékony falú s összeállítva tetszetős formát mutat. Formájuk eredetileg nagy, öblös köcsög, amelyet égetés és festés előtt szájának egynegyedénél mindkétfelől egy pontban összenyomtak úgy, hogy az edényeknek kanta-formájuk lett külön ivószájjal. Mintázatuknak formáit részben a varottasokon, részben a cifraszűrőkön leljük fel. Szinezésük okker-alapszínen barna, sötétzöld és téglavörös.



Az itt bemutatott kanta mintaegységének analógiáját az 1631-iki kályhacsempe életfájának pálmattás alakulásában találjuk meg. A másik kanta díszítését hosszú, szárnyas pálmalevél mintázat, valamint a nyakon az előbbivel azonos pálmattamotívum képezi.

A cserépkancsók társaságában egy pár ablaküveg karika s öt négyzögű, zömök, nyakatlan, kis kerekszájú üveg került elő összetörve. Egyik kék és piros festésekkel, kettő fedő-fehér színű széles szalagmintázattal, másik kettő sötétbarna anyagú, díszítés nélküli. Vas závarzat, ajtópánt, lánc, széles kapa és darabokra összetört késői renaissance

modorú faragott kőajtófélfá egészítik ki a gödörök leleteit.

Megemlítek még az új papilak alapozásakor előkerült néhány újabbkori lelettárgyat is.

Felszínre került a farkas-utcai ref. templom külső figurális díszét alkotott gót oroszlánnak eléggé primitíven kidolgozott fekvő bal hátsólába. Ugyaninnen való a mennyezetív bordázatának néhány darabja. Származási idejük a templom építési kora, vagyis közvetlenül az 1500. év körüli idő. Említem a fent tárgyalt 1631-es dátumu kályhacsempe változatát felirat, rozetta- és levél-sor motívumok nélkül.

E hely (az egykori Haranglábkert), mint minden régi templom környéke, temető volt. Számtalan csontváz került itt elő koporsónyomokkal, de majdnem kizárólagosan melléklet nélkül. Csodálatosan sokáig használták e helyet temetkezési célokra, annak dacára, hogy a fejedelmi korban sok városi tanácsvégezést találunk, amely eltiltja a falakon belüli szabad földbe való temetést. Egyik csontváz mellől egy, I. Lipót magyar király 1696-ban vert szigla-nélküli ezüst polturája

került elő, amely — más mellékletek hijján — e temetkezéseknek, úgy hiszem, utolsó korhatárát állapítja meg.

Kolozsvár földjének egy pár négyszögméternyi helyén együtt került napvilágra évezredek elválasztotta két korszak agyagművességének néhány jellemző, sőt bizonyos tekintetekben unikum-darabja. E neolit-kori fazakasok, ha nem is kiváló, de figyelmünkre méltó emlékeket hagytak maguk után épen úgy, mint a XVII. század virágkorában élt *G. P.* nevű fazakasmester, akinek csempéiből betekintést nyerhetünk a maga kora fazakasainak készségére, ízlésére s némiképen városunk kultúrájára is, amely befogadta és a magával egyesítette úgy a nyugat, mint a kelet műveltségét és művészetét, alkotva, ha nem is nagyszerű, de sokszor eredeti, szép és becses emlékeket.

(Kolozsvár)

Herepei János.